

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Устименко А.В.,

аспірант відділу проблем державного управління

та адміністративного права

Інституту держави і права

імені В.М. Корецького НАН України

ORCID: 0009-0009-1740-7935

e-mail: AVustimenko93@gmail.com

Устименко А.В. Стійкий розвиток транспортної інфраструктури в контексті забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку України.

У статті висвітлюється значення стійкого розвитку транспортної інфраструктури в контексті забезпечення досягнення 17 Цілей сталого розвитку України. Зроблено висновок, що сьогодні стійкий розвиток транспортної інфраструктури є ключовим елементом для досягнення національних та глобальних цілей сталого розвитку і важливою умовою для забезпечення економічного та інклюзивного зростання, соціальної стабільності, підвищення якості життя населення та досягнення сталого розвитку країни в цілому.

Співставлення даних індексу конкурентоспроможності за 2015–2021 роки та Першого добровільного національного огляду щодо Цілей сталого розвитку в Україні, надало можливість акцентувати увагу на тому, що протягом років транспортна інфраструктура в Україні розвивалася в дуже повільному темпі, потребувала значного інвестування для розвитку та модернізації. Особливу увагу приділено огляду стану транспортної інфраструктури після початку повномасштабної війни в Україні та важливості його відновлення.

Акцентовано увагу на тому, що сьогодні стає очевидною необхідність комплексного підходу до вирішення проблем у транспортній галузі, який має поєднувати як проблеми, що існували до війни, так і виклики, спричинені військовими діями. Зазначено, що сьогодні перед Україною стоїть завдання не лише відновити зруйновану транспортну інфраструктуру, але й модернізувати її відповідно до сучасних глобальних цілей сталого розвитку. При цьому стійкий розвиток транспортної інфраструктури в контексті забезпечення досягнення цілей сталого розвитку України неможливо здійснити без зміни підходів до формування державної політики у транспортній галузі.

Зазначено, що попри значні виклики, Україна має значний потенціал для модернізації транспортної галузі відповідно до міжнародних стандартів сталого розвитку. Відновлення та розвиток транспортної інфраструктури в Україні в умовах війни є складним і багатомірним завданням, яке вимагає комплексного підходу, проведення аналізу проблем та адаптації стратегії до нових умов, зокрема до відновлення та модернізації інфраструктури, впровадження інновацій та забезпечення стійкості транспортних мереж в умовах військових і післявоєнних викликів.

Ключові слова: сталий транспорт, транспортна інфраструктура, транспортна стратегія, Цілі сталого розвитку.

Ustymenko A.V. Sustainable development of transport infrastructure in the context of ensuring the achievement of the Sustainable Development Goals of Ukraine.

The article deals with the importance of sustainable development of transport infrastructure in the context of ensuring the achievement of the 17 Sustainable Development Goals of Ukraine. It is concluded that today sustainable development of transport infrastructure is a key element for achieving national and global sustainable development goals and an important condition for ensuring economic

and inclusive growth, social stability, improving the quality of life of the population and achieving sustainable development of the country as a whole.

Comparing the data of the Competitiveness Index for 2015–2021 and the First Voluntary National Review on the Sustainable Development Goals in Ukraine, it was possible to focus on the fact that over the years, the transport infrastructure in Ukraine has been developing at a very slow pace, requiring significant investment for development and modernisation. Particular attention was paid to the review of the state of transport infrastructure after the outbreak of a full-scale war in Ukraine and the importance of its restoration.

It is emphasised that today it is becoming clear that there is a need for a comprehensive approach to solving problems in the transport sector, which should combine both the problems that existed before the war and the challenges caused by military operations. It is noted that today Ukraine faces the task not only of restoring the destroyed transport infrastructure, but also of modernising it in line with the current global sustainable development goals. At the same time, sustainable development of transport infrastructure in the context of ensuring the achievement of Ukraine's sustainable development goals cannot be achieved without changing approaches to the formation of the State policy in the transport sector.

It is noted that despite significant challenges, Ukraine has significant potential for modernising the transport sector in accordance with international standards of sustainable development. The restoration and development of transport infrastructure in Ukraine in the context of war is a complex and multidimensional task that requires an integrated approach, analysis of problems and adaptation of the strategy to new conditions, in particular, to the restoration and modernisation of infrastructure, introduction of innovations and ensuring the sustainability of transport networks in the context of military and post-war challenges.

Key words: sustainable transport, transport infrastructure, transport strategy, Sustainable Development Goals.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де можливості часто залежать від мобільності, транспорт є життєво важливим фактором розвитку кожної держави, а наявність розвиненої транспортної інфраструктури значною мірою впливає на економічні, соціальні та екологічні сфери її життєдіяльності.

Підтримуючи Цілі сталого розвитку, затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року” [1], Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку, здійснила адаптацію цих цілей до українського контексту [2]. Поряд з цим сьогодні досягнення цілей сталого розвитку України на 2030 року неможливо без забезпечення стійкого розвитку транспортної інфраструктури.

Мета дослідження. На основі аналізу резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року” та указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» розкрити важливість стійкого розвитку транспортної інфраструктури в контексті забезпечення досягнення сталого розвитку нашої держави.

Стан опрацювання проблематики. Транспортна інфраструктура є актуальною темою досліджень для вчених із різних галузей, що охоплюють широкий спектр питань, які стосуються як національних, так і глобальних процесів. Вчені досліджували питання транспортної інфраструктури під кутом зору важливості модернізації державного регулювання інноваційного розвитку (О. Дмитрієва) [3], впливу на економічне зростання (О. Шіба) [4], розглядали систему факторів сталого розвитку транспортної інфраструктури (В. Кудрявцев) [5], а також пріоритети для окремих видів транспорту на шляху до досягнення Цілей сталого розвитку України (Л. Чулінда) [6], О. Коць, М. Ливдар, В. Коломієць [7]. Поряд з цим, сьогодні недостатньо досліджень, щоб висвітлювати роль та значення стійкого розвитку транспортної інфраструктури в контексті забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Виклад основного матеріалу. Про роль транспорту та його інфраструктури в забезпеченні сталого розвитку держав ведеться десятиліттями. Так, наприклад, ще у 1994 році Світовий банк у своїй доповіді «Світовий розвиток 1994. Інфраструктура для розвитку» зазначав, що існує кореляція між наявністю розвиненої транспортної інфраструктурою і розвитком держави [8]. На

Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 рік) вперше було визнано роль транспорту та його інфраструктури в сталому економічному та соціальному розвитку держави та необхідність впровадження заходів щодо забезпечення достатніх інвестицій в плануванні будівництва транспортної інфраструктури, її подальшого ефективного управління, експлуатації та обслуговування [9]. Уже у 1997 році на 19-тій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН, відомою як «Ріо+5», держави світу дійшли до висновку про те, що у майбутньому транспорт стане головною рушійною силою зростаючого світового попиту на енергію, а тому слід розпочати вживати заходи для покращення показників у транспортному секторі на національному, регіональному та глобальному рівнях [10]. На Всесвітньому саміті з сталого розвитку 2002 року було прийнято рішення про необхідність впровадження транспортних стратегій для сталого розвитку, що відображають конкретні регіональні, національні та місцеві умови, а також передбачають покращення доступності, ефективності та зручності транспорту; заохочення інвестиції та партнерство для розвитку стійких, енергоефективних мультимодальних транспортних систем [11]. У 2015 році на Саміті ООН зі сталого розвитку прийнято Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, визначивши 17 цілей [1]. І хоча серед цих цілей не існує єдиної спеціальної цілі, що стосується забезпечення сталого розвитку транспорту та його інфраструктури, однак сьогодні саме сталий транспорт та його розвинена інфраструктура має фундаментальне значення для прогресу реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року та в досягненні 17 цілей.

За оцінками Управління ООН з обслуговування проєктів стійка та гнучка інфраструктура, з-поміж яких є і транспортна інфраструктура, може вплинути на досягнення до 92% усіх цілей сталого розвитку [12].

Аналіз положень резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року” [1], надав можливість зробити висновок, що сталий транспорт та розвинена транспортна інфраструктура мають вирішальне значення для сприяння сталому економічному розвитку (ціль 8), створення та розвитку якісної, надійної, сталої та стійкої інфраструктури (ціль 9), зменшення нерівностей всередині держави та забезпечення розвитку інклюзивних, безпечних, стійких та сталих міст та населених пунктів (ціль 10 і 11), доступу до безпечних, доступних та сталих транспортних систем для всіх, підвищуючи безпеку дорожнього руху (ціль 11.2), боротьби зі зміною клімату (ціль 13), збереження та раціонального використання океанів, морів (ціль 14), захисту, відновлення та сприяння сталого використання наземних екосистем (ціль 15), а також подолання продовольчих криз та досягнення продовольчої безпеки (ціль 2).

Наявність розвиненої транспортної інфраструктури в державі також є передумовою для забезпечення повного доступу до якісних та базових послуг та подолання бідності (ціль 1), в тому числі у сфері охорони здоров'я (ціль 3.7, 3.8), у сфері освіти (ціль 4), у забезпеченні доступу до правосуддя (ціль 16).

Розвинена транспортна інфраструктура не лише забезпечує ефективне переміщення товарів, швидше та зручне пересування людей, але й сприяє зниженню витрат на логістику, збалансованому розвитку регіонів у державі, покращенню зв'язків між сільською та міською місцевістю, інтеграцію віддалених районів.

Розвинена транспортна інфраструктура покращує доступ до важливих послуг у сфері охорони здоров'я, освіти та фінансів, правосуддя, а також є запорукою ефективної господарської діяльності та якісних умов життєдіяльності населення.

Якісні транспортні мережі, такі як автодороги, залізниці, морські та повітряні шляхи, а також наявність сучасних портів, аеропортів, залізничних вузлів сприяють розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі, туризму.

Добре сплановані дороги, залізничні мережі, порти та аеропорти дозволяють зменшити час та витрати на транспортування товарів і послуг, забезпечують безперебійний та стабільний рух, що, в свою чергу, може вплинути на зниження кінцевих цін для споживачів.

Якісні дороги та використання на них сучасних технологій управління рухом зменшують затори та оптимізацію потоків транспорту, зменшують кількість аварій та забезпечують більш безпечні умови для учасників руху.

Таким чином, розвинена транспортна інфраструктура є важливою умовою для забезпечення економічного та інклюзивного зростання, соціальної стабільності, підвищення якості життя на-

селення та досягнення сталого розвитку країни в цілому. Поряд з цим нераціональне планування транспортної інфраструктури породжує і негативні наслідки, такі як руйнування навколишнього середовища, збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод, зміна клімату, CO₂ викидів тощо.

Слід констатувати той факт, що держави світу щороку витрачають значні кошти на будівництво, підтримку та вдосконалення своєї транспортної інфраструктури, розуміючи її критичну важливість для соціально-економічного розвитку держави. До того ж сьогодні на міжнародному рівні визнано необхідність подальшого пошуку ефективних рішень для покращення балансу між економічними, соціальними та екологічними вимірами сталого транспорту та його інфраструктури. Так, зокрема, у резолюції Генеральної Асамблеї 78/148 «Зміцнення зв'язків між усіма видами транспорту для досягнення Цілей сталого розвитку» ще раз акцентовано увагу на подальшій міжнародній співпраці, де розвиток транспорту та його інфраструктури може відіграти пріоритетну роль у прискоренні реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року [13]. В цьому контексті у 2024 році ЄС прийнято рішення про інвестування 7 мільярдів євро у 134 транспортні проекти для забезпечення стійкої, безпечної та розумної транспортної інфраструктури. При чому 83% фінансування буде спрямоване на проекти для досягнення кліматичних цілей ЄС, вдосконалення та модернізацію мережі залізниць, внутрішніх водних шляхів, морських маршрутів ЄС уздовж транс'європейської транспортної мережі, в тому числі проекти для полегшення імпорту та експорту між Україною та ЄС шляхом покращення інфраструктури автомобільного транспорту в пунктах пропуску через державний кордон між Україною, Молдовою та Румунією [14].

Щодо України, то глобальні цілі сталого розвитку знайшли своє відображення в указі Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [1].

Проведений аналіз індексу конкурентоспроможності за 2015-2021 роки продемонстрував, що транспортна інфраструктура в Україні розвивалася в дуже повільному темпі. Якщо у 2015-2016 році Україна за якістю всієї транспортної інфраструктури посідала 82 місце з 140 країн світу (при цьому за якістю доріг – 132 місце, за якістю залізниць – 28 місце, за якістю портової інфраструктури – 108 місце, за якістю інфраструктури повітряного транспорту – 97 місце) [15], то у 2017-2018 роках - 78 місце з 137 країн світу (за якістю автомобільних доріг - 130 місце, за якістю залізничної інфраструктури – 37 місце, за якістю портової інфраструктури – 93 місце, за якістю інфраструктури повітряного транспорту - 92 місце) [16], у 2019 році – 59 місце з 141 країни світу, при цьому за якістю автомобільних доріг – 114 місце [17]. До того ж у Першому добровільному національному огляді щодо Цілей сталого розвитку в Україні, в якому використовувалися дані Державної служби статистики України за 2015–2019 рік, зазначалося про здійснення певних кроків у розвитку транспортної інфраструктури, зокрема, започаткування масштабних інфраструктурних проектів з ремонту та будівництва доріг загального користування державного значення, а також вказувалося на необхідності забезпечення активізацію інвестиційних процесів, реалізацію інфраструктурних проектів (електромережі, автобани, транспортні розв'язки, швидкісні пасажирські залізниці). При цьому в огляді було акцентовано на необхідності пришвидшення та підвищення ефективності використання механізму державно-приватного партнерства, зокрема в таких пріоритетних сферах, як морські порти, залізничні вокзали, автомобільні дороги та аеропорти; здійснення системного та планового відновлення і розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення та інтеграції їх до європейської транспортної системи, забезпечення ефективного функціонування морських портів, рівня їх технологічного та технічного оснащення, відповідності системи управління та розвитку інфраструктури сучасним міжнародним вимогам, а також розвитку внутрішнього водного транспорту та інтеграції його до пріоритетної Європейської транспортної мережі; розвиток цивільної авіації та підвищення мобільності населення з використанням послуг авіаційного транспорту шляхом модернізації регіональних аеропортів виходячи з економічної доцільності та суспільної важливості [18].

Таким чином, транспортна інфраструктура в Україні до початку війни потребувала значного інвестування для її розвитку та модернізації. Це твердження знаходить своє відображення у положеннях Транспортної стратегії України на період до 2020 року [19] та Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року [20]. Так, наприклад, ще у Транспортній стратегії України на період до 2020 року йшла мова про серйозні проблеми у сфері транспорту, з-поміж яких слід виділити необхідність невідкладного вирішення питань технічного переоснащення та модернізації об'єктів інфраструктури залізниць, аеропортів та морських портів, забезпечення розвитку

мережі автомобільних доріг загального користування, в тому числі будівництво та реконструкції мостів тощо [19]. У Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року зазначалося про критичний рівень розвитку транспортної галузі, системне недофінансування, недостатнє технічне обслуговування інфраструктури та транспорту, невідповідність стану транспортної галузі вимогам ефективної реалізації євроінтеграційного курсу України та інтеграції національної транспортної мережі в Транс'європейську транспортну мережу [20].

В умовах повномасштабної війни в Україні транспортна інфраструктура зазнала значних руйнувань, що суттєво вплинуло на економічну стабільність країни, логістичні можливості та мобільність населення. Значні пошкодження та руйнування аеропортів і цивільних аеродромів, портів, залізничної та портової інфраструктури, мостів, мостових переходів, автомобільних шляхів державного та місцевого значення й комунальних доріг створило серйозні перешкоди для перевезення вантажів, пересування громадян і забезпечення безперебійної роботи економіки держави. Стан залізничних та автомобільних мереж, що і надалі піддаються впливу переміщень військової техніки, продовжує погіршуватися. До того ж порушено інфраструктурні та логістичні зв'язки через військові дії, що обмежує можливості руху людей та продукції.

За даними Світового банку, станом на кінець 2023 року сума збитків у транспортній галузі досягла 33,6 мільярдів доларів, а потреба в реконструкції оцінюється у 73,7 мільярдів доларів. Значна частина цієї суми, зокрема 29%, припадає на відновлення автомобільних доріг державного значення, 24% – на залізничну інфраструктуру, а 17% – на місцеві автодороги. Найбільше від руйнувань постраждали території Донецької, Херсонської, Запорізької, Харківської та Луганської областей, де велися або ведуться активні бойові дії і які потребують найбільших інвестицій (73%) для відновлення транспортної інфраструктури [32].

У таких умовах стає очевидною необхідність комплексного підходу до вирішення проблем у транспортній галузі, який має поєднувати як проблеми, що існували до війни, так і виклики, спричинені військовими діями. Сьогодні перед Україною стоїть завдання не лише відновити зруйновану транспортну інфраструктуру, але й модернізувати її відповідно до сучасних глобальних цілей сталого розвитку. Втім, варто зазначити, що стійкий розвиток транспортної інфраструктури в контексті забезпечення досягнення цілей сталого розвитку України неможливо здійснити без зміни підходів до формування державної політики у транспортній галузі. Сьогодні в умовах війни положення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року не відповідають поточним реаліям, а запропонований проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2025–2027 роках» [22] містить багато формальних підходів, які не враховують реальних викликів, що стоять перед транспортною галуззю, в тому числі для забезпечення стійкого розвитку транспортної інфраструктури. Нинішня ситуація вимагає глибшого аналізу проблем та адаптації стратегії до нових умов, зокрема до відновлення та модернізації інфраструктури, впровадження інновацій та забезпечення стійкості транспортних мереж в умовах військових і післявоєнних викликів. Адже розвиток транспортної інфраструктури має найбільший потенціал для прискорення економічного зростання України.

Таким чином, як **висновок**, сьогодні стійкий розвиток транспортної інфраструктури є ключовим елементом для досягнення національних та глобальних цілей сталого розвитку і важливою умовою для забезпечення економічного та інклюзивного зростання, соціальної стабільності, підвищення якості життя населення та досягнення сталого розвитку країни в цілому.

Попри значні виклики, Україна має значний потенціал для модернізації транспортної галузі відповідно до міжнародних стандартів сталого розвитку. Відновлення та розвиток транспортної інфраструктури в Україні в умовах війни є складним і багатовимірним завданням, яке вимагає комплексного підходу, проведення аналізу проблем та адаптації стратегії до нових умов, зокрема до відновлення та модернізації інфраструктури, впровадження інновацій та забезпечення стійкості транспортних мереж в умовах військових і післявоєнних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. 70/1. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.

2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
3. Дмитрієва О.І. Державне регулювання інноваційного розвитку транспортної інфраструктури: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03/ Харківський національний автомобільно-дорожній університет Міністерства освіти і науки України, Український державний університет залізничного транспорту Міністерства освіти і науки України, Харків, 525 с.
4. Шиба О.А. Вплив розвитку транспортної інфраструктури на економічне зростання країн-членів Європейського союзу: дис. ... к. екон. наук: 08.00.02/Львівський національний університет імені Івана Франка. 204 с.
5. Кудрянцев В.М. Фактори сталого розвитку транспортної інфраструктури. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2022. № 29. С. 32–46. URL: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2022.29.32>.
6. Чулінда Л. Цілі сталого розвитку: пріоритети цивільної авіації. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022, 2 (34). С. 113–133.
7. Коль О., Ливдар М., Коломієць В. Розвиток залізничних сполучень на основі державно-приватного партнерства і забезпечення цілей сталого розвитку. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 12 (26). С. 367–377.
8. World Development Report 1994. Infrastructure for development. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/ru/535851468336642118/pdf/131840REPLACEMENT0WDR01994.pdf>.
9. Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3-14 June 1992. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n92/836/55/pdf/n9283655.pdf>.
10. Programme for the Further Implementation of Agenda 21 : resolution adopted by the General Assembly. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/244113?v=pdf#files>.
11. Report of the World Summit on Sustainable Development Johannesburg, South Africa, 26 August 4 September 2002. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n02/636/93/pdf/n0263693.pdf>.
12. UNOPS. Infrastructure Underpinning Sustainable Development. 2018. URL: https://content.unops.org/publications/Infrastructure_underpinning_sustainable_development_EN.pdf?mtime=20181220182223.
13. Strengthening the links between all modes of transport to achieve the Sustainable Development Goals: Resolution of General Assembly on 19 December 78/148. URL: <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2024-10/transport%20to%20achieve%20SDGs.pdf>.
14. EU invests record €7 billion in sustainable, safe and smart transport infrastructure. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/eu-invests-record-eu7-billion-sustainable-safe-and-smart-transport-infrastructure-2024-07-17_en.
15. The global Competitiveness Report 2015-2016. URL: https://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf.
16. The global Competitiveness Report 2017-2018. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>.
17. The global Competitiveness Report. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
18. Цілі сталого розвитку Україна: добровільний національний огляд. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>.
19. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2010 № 2174-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80#Text>.
20. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: розпорядження КМ України від 30.05.2018 № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>.
21. Ukraine. Third rapid damage and needs assessment RDNA3. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>.
22. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2025–2027 роках: проект постанови Кабінету Міністрів. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35763.html>.